بەناوی خودای بەخشندەو میهرەبان

بەناوی گەلەوە

پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق

بەپێی برگەی (1 و 5) لە ماددەی (56)ی یاسای ژمارە (1)ی ساڵی 1992 ی هەموارکراو، و لەسەر داوای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم، پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق لەدانیشتنی ئاسایی ژمارە (18)ی رۆژی 2010/6/23 بڕیاری دەرچوواندنی ئەم یاسایەی دا:

یاسای ژمارە (6)ی ساڵی 2010

یاسای وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق

بەشی یەکەم

پێناسەو ئامانجەکان

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم زاراوانەی خوارەوە، لەم یاسایەدا، ماناکانی بەرامبەریانە:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان ـ عیراق.

دووەم: وەزارەت: وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاوی هەرێم.

سێیەم: وەزیر: وەزیری کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاوی هەرێم.

ماددەی دووەم:

وەزارەت بۆ جێبەجێ کردن و وەدیهێنانی ئەم ئامانجانەی خوارەوە هەوڵ دەدات:

یەکەم: دانانی ستراتیجیەت و سیاسەت و پلان بۆ پەرەپێدان و گەشەپێدانی وەبەرهێنانی کەرتی کشتوکاڵی (رووەکی و ئاژەڵی) نو سەرچاوەکانی ئاوی(سەر زەوی و ژێر زەوی) لە هەرێم بۆ وەدیهێنانی باشترین بەکارهێنانی(الاستخدام الامثل) سامانی ئاو و، جێبەجێ کردنی پلانی ستراتیژی پێنج ساڵەی کەرتی کشتوکاڵ لە پێناو کیفایەتی خۆیی لە مەوادی خۆراکی هەرێم لە بەروبوومە کشتوکاڵیەکاندا.

دووەم: ئامادە کردنی لێکۆڵینەوەی سوودی هونەری و ئابووریی بۆ ئەو پرۆژانەی کە سەر بە وەزارەتن و، ئەنجامادانی لێکۆڵینەوەی تایبەتی، لەوانەش: لێکۆڵینەوەی رووپێوکردنی خاك و، ئامادەکردنی نەخشەی بەروبوومی کشتوکاڵ و، ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی و،دانانی نەخشە ئەندازەییەکان و، ئامادەکردنی بەرنامەی گەشەپێدان و، کارکردن لەسەر سەرپەرشتی کردن و بەدواداچوونی جێبەجێکردنی پرۆژەکانی وەزارەت بەپێی پلانە بڕیار لەسەر دراوەکان.

سێیەم: دامەزراندنی پرۆژە ستراتیژییەکان، لەوانەش، دامەزراندنی بەنداو(السدود)و، پرۆژەی ئاودێری و، پرۆژەکانی پاراستنی سامانی ئاوی سەرزەوی و ژێر زەوییە بەکارهێنانی ئامێری تازەبابەت.

چوارەم: کارکردن بۆ ڕێکخستنەوەی ژێرخانی کەرتی کشتوکاڵ بە جۆرێك، کە گەشەپێدانی بەروبوومی کشتوکاڵی بەهەردوو بەشەکەیەوە ڕووەکی و ئاژەڵی گەشەپێبدات.

پێنجەم: دانانی پلانی تایبەتی بۆ نەهێشتنی مەترسییەکان لافاوو، کۆنترۆڵکردنی سێلاو(السیول)و، بەڕێوەبردنی ئاوەڕێژەی(حەوزی) ڕووبارەکان و، ڕێکخستنی دابەشکردنی ئاوو، ڕووبەڕووبوونەوەی وشکەساڵی و چارەسەرکردنی ئاسەوارەکانی لەسەر سەرچاوەکانی ئاو.

شەشەم: بنیادنانی تاقیگەو، وێستگەی تاقیکردنەوەو، گەشەپێدانی بنکەکانی توێژینەوەی کشتوکاڵی و، ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی زانستی بەهاوکاری لەگەڵ زانکۆکان و، کارکردن بۆ گشتاندنی ئەنجامی توێژینەوەکان و گەیاندنیان بە جوتیاران لە ڕێگەی دامودەزگاکانی ڕێنماییکردنی کشتوکاڵییەوە، بەمەبەستی پەرەپێدانی چەندایەتی و چۆنایەتیی بەرهەم.

حەوتەم: پێشنیارکردن وتۆژینەوە لە و ئامرازانەی کە دەبنە هۆی زامن کردنی بەکارهێنانی زەوی وزاری کشتوکاڵی و کارکردن بۆ وەبەرهێنانی و پاراستنی و چارەسەرکردنی جۆری ئاوو پەرەپێدان وچاککردنی دامەزراوەکانی ئاودێری و خاك لە ڕێگای جەخت کردن لەسەر جێبەجێ کردنی یاساکانی کشتوکاڵی و ئاو وژینگە بە جۆرێك کە لەگەڵ پێوەرە نێودەوڵەتییەکاندا بگونجێت.

هەشتەم: جێبەجێ کردنی ئەو یاسایانەی کە تایبەتن بە چەسپاندنی مافی دەستکاری کردن لە زەوی و زاری کشتوکاڵی جوتیاران و یەکلاکردنەوەی ئەو زەوییانەی کە یەکلاکردنەوەیان تەواو نەبووە یان بڕیارەکانی چەسپاندنی مافی زەوی تیایاندا بەپێی یاسای چاکسازی کشتوکاڵی پلەی کۆتایی وەرنەگرتووە.

نۆیەم: هەنگاونان بەرەو پێکهێنانی یەکەی گەورەی بەرهەمی(الانتاج) کشتوکاڵ و، هاندانی(تشجیع)یەکە بچووکەکان بە تێکەڵکردنی و یەکتر تەواو کردن(التکامل).

دەیەم: کارکردن لەسەر هاندان و ڕێکخستنی وەبەرهێنان لە کەرتی کشتوکاڵ بە هەردوو بەشەکەیەوە ڕووەکی و ئاژەڵی و کەرتی ئاو وپێشکەشکردنی ئاسانکاری پێویست بۆیان تا بەشداری لە گەشەکردنی کشتوکاڵی هەرێمدا بکەن.

یازدەم: کارکردن بۆ بووژاندنەوەو گەشەپێدان و پەرەپێدانی پرۆژەکانی سامانی ئاژەڵ و پاشکۆکانی لە هەرێمداو وپەیڕەوکردنی شێوازی زانستی بۆ پاراستنی ئەم سامانە لە نەخۆشی و زیادکردنی بەرهەم و چاککردنی جۆرەکانی.

دوازدەم: کارکردنی بەردەوام و، دانانی پلانی زانستی بۆ بەرەنگاربوونەوەی بەلاّو نەخۆشی و درم، لەگەڵ فەراهەمکردنی ئەو ڕێگایانەی کە زامنی پاراستنی دەکەن و، ڕێگا لە بلاّوبوونەوەیان دەگرن.

سێزدەم: بایەخدان بە باغداری و دارستان(سروشتی و دەستکرد)و لەوەرگاکان و پاراستنیان، چونکە سامانی نەتەوەیی و نیشتمانین و پشتیوانی کردن لە قەدەغە کراوە سروشتییەکان(المحمیات الطبیعیة).

چواردەم: گەشەپێدانی دەرامەتی بەشەری و، پێشکەشکردنی خزمەتی رێنماییکردن و، تێگەیاندنی جوتیارو رەزەوانان دەربارەی باشترین بەکارهێنانی سامانی ئاوی و، بنەماکانی بەرهەمهێنانی کشتوکاڵی و، پشتبەستن بە تەکنۆلۆجیاو پێداویستە هاوچەرخەکانی کشتوکاڵ بە جۆرێك،کە،خزمەتی کەرتی کشتوکاڵ لە هەرێمدا بکات.

پازدەم: پشت بەستن بە سیاسەتی تایبەت بە بەرێوەبردنی تەواوکاری سامانە ئاوییەکان و توندکردنەوەی یاساکان و دەربەست کردنی ئەو کەرتانەی بەکاری دەهێنن بە جێبەجێ کردنی لە پێناو پاراستنی سامانی ئاوی لە هەرێمدا و کارکردن بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان یا دامودەزگا حکومیەکانی دیکە و، هەروەها ئەو رێکخراوە حکومییانەی کەسەر بە نەتەوە یەکگرتووەکانن لە پێناو پەرەپێدانی کەرتی کشتوکاڵی و سامانی ئاوی و، ئاگادار بوون لەو رۆڵە زیندووەی کە لە وەرگرتنی بڕیارە خۆجیەتی ونیشتمانی و هەرێمی و نێودەوڵەتی سامانە ئاویەکان و راسپاردەکانیدا دەیگێڕێ.

شازدەم: هاندانی جووتیاران بۆ دامەزراندنی کۆمەڵەی هەرەوەزی کشتوکاڵی پسپۆر بۆ کەرتی تایبەت و بەشداریکردنی لە پێناو دروست کردنی یەکەی بەرهەمهێنانی گەورەدا.

حەڤدەم: هاندانی پیشەسازی خۆراك بە رێگای زامن کراو و دابین کردنی کەرەستەی خاوی کشتوکاڵی بۆ پیشەسازی.

هەژدەم: گرینگیدان بە سامانی ماسیی و پەروەردەکردنی مێشهەنگ.

نۆزدەم: پاراستنی بەروبوومی کشتوکاڵی ناوخۆو، دانانی سیاسەتی بازاڕکاری و هەڵگرتن(التخزينيه)و، بەشداریکردن لە دانانی نرخ لەسەر بەروبوومەکانی کشتوکاڵ.

بەشی دووەم
پێکهاتەکانی وەزارت

ماددەی سێیەم:

یەکەم: وەزیر بەرپرسی باڵای وەزارەتەکەیەو، بەرپرسە لە کارەکانی و ئاراستەکردنی سیاسەتەکەی و سەرپەرشتی و چاودێری کردنی و، لەوەوە و بە سەرپەرشتی ئەو هەموو بڕیار و فەرمان و رێنماییەك کە پەیوەندی بە ئەرکی وەزارەت و پێکهاتەو دەسەڵاتەکانی و کاروبارە هونەری و دارایی و کارگێری و رێکخستنەوە هەبێ، بەپێی حوکمەکانی یاسا دەردەچێت و، بەرامبەر ئەنجومەنی وەزیران بەرپرسە، چونکە خۆیشی ئەندامێکی هاوکارە تیایداو بۆی هەیە هەندێ لە دەسەڵاتەکانی بەهەرجوو بریکاری وەزارەت یا بەرێوەبەرە گشتییەکان یان کێ لە وەزارەت بە گونجاو دەزانێ بدات.

دووەم: هەردوو بریکاری وەزارەت

أ ـ بریکاری وەزارەت بۆ کاروباری کشتوکاڵی:

هاوکاری وەزارەت بۆ کاروباری کشتوکاڵ: سەرپەرشتی ئەو کاروبارانە دەکات کە بەکشتوکاڵەوە تایبەتن و، ئەو ئەرکانەش ئەنجام دەدات کە وەزیر لە بەرێوە بردنی

کاروباری وەزارەتدا پێی دەسپێری، بە مەرجێ بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆی هەبێ و بە ئەزموون و پسپۆر بێ.

ب ـ بریکاری وەزارەت بۆ کاروباری سەرچاوەکانی ئاو: هاوکاری وەزیر دەکات لە ئاراستەکردنی وەزارەت و سەرپەرشتی ئەو کاروبارانە دەکات کە بەکاروباری سەرچاوەکانی ئاوەوە تایبەتن و، ئەو ئەرکانەش ئەنجام دەدات کە وەزیر لە بەڕێوەبردنی کاروباری وەزارەتدا پێی دەسپێرێ، بە مەرجێ بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆیی هەبێ و، بە ئەزموون و پسپۆر بێ.

سێیەم: نووسینگەی وەزیر: فەرمانبەرێك بەپلەی بەڕێوەبەر سەرۆکایەتی دەکات و بەڕێوەی دەبات کە بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆی بە دەست هێنا بێت و بە ئەزموون و پسپۆر بێ و ژمارەیەکیش فەرمانبەر هاوکاری دەکەن.

چوارەم: نووسینگەی بریکارانی وەزارت:هەر نووسینگەیەك فەرمانبەرێك بە پلەی بەرێوەبەر بەرێوەی دەبات کە بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆی بەدەست هێنانی و ژمارەکیش فەرمانبەر هاوکاری دەکەن.

پێنجەم: راوێژکاران: ژمارەیان لە چوار تێپەڕناکات و دەبێ هەڵگری بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆ بن و، هەریەکەشیان لە یەکێك لە پسپۆرایەتی و کاروبارە سەرەکییەکانی وەزراەتدا شارەزایی و کارکردنی هەبێ.

شەشەم: بەڕێوەرایەتییە گشتییەکان: وەزارەت لەم بەڕێوەبەرایەتییە گشتییانەی خوارەوە پێك دێت و هەریەکەیان بەرێوەبەرێکی گشتی سەرۆکایەتی دەکات کە بڕوانامە سەرەتایی زانکۆی بەدەست هێنابێ و بە ئەزموون و پسپۆر بێت:

1– بەڕێوەبەرایەتی گشتی دیوان: تایبەت دەبێ بە کاروباری کارگێری و دارایی لە دیوانی وەزارت و سەرپەرشتی پێکهاتەکانی وەزارەت دەکات و لە چوارچێوەی پسپۆرایەتییەکەیدا بەدواداچوونی ئیش وکارەکانی دەکات.

3– بەرێوەبەرایەتی گشتی بەنداوو کۆگاکانی ئاو: تابیەت دەبێ بە ئامادە کردنی پێداویستی بەنداوە گەورە و بچووکەکان و جێبەجێ و سەرپەرشتیان دەکات و وەگەڕیان دەخات و دامەزراوەکانی دەپارێزێ و رێکی دەخات و ئاوکۆدەکاتەوەو بەری دەدات.

3– بەرێوەبەرایەتی گشتیی زەوی وزاری کشتوکاڵی: تایبەتە بە جێبەجێ کردنی یاسا بەرکارەکانی زەوی وزار لە هەرێمداو، رێکخستن و فەراهەمکردنی زەوی وزار بۆ وەبەرهێنان و بۆ پرۆژە کشتوکاڵییەکان.

4– بەرێوەبەرایەتییە گشتییەکانی کشتوکاڵ لە پارێزگاکانی هەرێم و ئیدارەی گەرمیان تایبەتدا: سەرپەرشتی جێبەجێ کردنی پرۆژە کشتوکاڵییەکانی پارێزگاکە دەکات و بەرێوەبەرایەتی و لقەکانی کشتوکاڵی پێوە دەلکێ. هەریەکەو لە سنووری خۆیدا.

5- بەڕێوەبەرایەتی گشتی پلاندانانی و بەدواداچوون: تایبەت دەبێ بەدانانی پلانی ئاسایی و ستراتیژی وەبەرهێنان و، نەخشەش بۆ پرۆژە ئەندازەییەکان ئامادە دەکات و بە دواداچوونی جێبەجێ کردنی پلانەکان دەکات و کار بۆ کۆنترۆلکردنی ئامار و هێزی کاروسیستەمەکانی زانیاری دەکات و سەرپەرشتی و بەدواداچوونی ئەرکی بەڕێوەبەرایەتی خزمەتە کشتوکاڵییەکانی وەزارەت و پارێزگاکاندا دەکات.

6- بەڕێوەبەرایەتی گشتی توێژینەوەو ڕێنمایی گشتوکاڵی: ئەرکی ئەنجامدانی توێژینەوەی کشتوکاڵی و ئاوو ڕێنمایی جوتیاران و گواستنەوەی ئەنجامی توێژینەوەکان بۆ کێڵگەی جوتیاران لە ئەستۆ دەگرێت.

7- بەڕێوەبەرایەتی گشتی باغداری و دارستان و لەوەرگاکان(البستنه والغابات والمراعی): تاییبەت دەبێ بە کاروباری دارستانە سروشتی و دەست کردو باغداری و لەوەرگاکان.

8- بەڕێوەبەرایەتی گشتی سامانی ئاژەڵ و بەیتاڵی: تایبەت دەبێ بە سامانی ئاژەڵ و پەلەوەر و ماسیی و پزیشکی بەیتاڵی.

9- بەڕێوەبەرایەتی گشتی سەرچاوە ئاویەکان: تایبەت دەبێ بە سەرپەرشتی جێبەجێ کردنی پرۆژەکانی ئاوی سەر زەوی و ژێر زەوی لەوانەش پرۆژەکانی ئاودێری و هەڵسەنگاندنی کۆگا ئاوییەکانی ژێر زەوی و لێدانی بیر و دابین کردنی ئاو بۆ مەبەستە جۆر بەجۆرەکان.

10- ئەنجومەنی ڕاوێژکاری وەزارەت کە لەمانە پێك دێت:

أ- وەزیر

ب- هەردوو بریکاری وەزارەت

جـ ڕاوێژکارانی وەزارەت

د- بەڕێوەبەرە گشتییەکانی وەزارەت

ه - سەرۆکی یەکێتی جوتیاران لە هەرێم

و- وەزیر بۆی هەیە نوێنەری وەزارەتەکانی دیکەی پەیوەندیدار یا شارەزایان لە دەرەوەی وەزارەت لە کاتی پێویستدا میوانداری بکات، بێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێ.

ماددەی چوارەم:

وەزیر بۆی هەیە گرێبەست لەگەڵ کەسانی ئاسایی و مەعنەوی(الطبیعة والمعنویة)بە ئەزموون و پسپۆر لە ناوەوەی هەرێم یا دەرەوەی مۆر بکات بۆ ئەوەی بەو ئەرکانە هەڵبستێ کە پێیان دەسپێردرێ و بۆ ئەو ماوەیەی کە بە گونجاوی دەزانێ پاش وەرگرتنی ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیران و ماف و ئەرکەکانیشیان بە پێی یاساو ڕێنماییەکار پێکراوەکان لەلایەن وەزیرەوە دەست نیشان دەکرێ.

بەشی سێیەم
حوکمە گشتی وکۆتاییەکان

ماددەی پێنجەم:

یەکەم: ئەرکی پێکهاتەو بەشەکانی وەزارەت بە پێڕەو دیار دەکرێن.

دووەم: وەزیر بۆی هەیە هەر بەرێوەبەرایەتییەك یان لقێك یان بەشێك یان هۆبەیەك یان یەکەیەك لە چوارچێوەی پێکهاتەکانی وەزارەت بەپێی پێویستییەکانی کارو لە کاتی پێویستیدا بکاتەوە یان تێکەڵ بکات یان هەڵبوەشێنێتەوە.

سێیەم: وەزیر بۆی هەیە رێنمایی پێویست بۆ ئاسانکردنی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربچوێنێت.

ماددەی شەشەم:

وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو جێی هەردوو وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی سەرچاوەکانی ئاو دەگرێتەوە لە هەر شوێنێك لە یاساو پێڕەوەکارپێکراوەکاندا هاتبێت کە بەکشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاوەوە تایبەت بن.

ماددەی حەوتەم:

یەکەم: هەردوو یاسای وەزارەتی کشتوکاڵ ژمارە(1)ی ساڵی 2007 و وەزارەتی سەرچاوەکانی ئاو ژمارە(9)ی ساڵی 2006 هەڵدەوەشێنەوە.

دووەم: هەموو ماف و پابەندی و کەل وپەل (موجودات) و میلاکاتی هەردوو وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو بۆ وەزارەت دەگەرێتەوە.

ماددەی هەشتەم:

کار بەهیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکرێ پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت.

ماددەی نۆیەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی دەیەم:

ئەم یاسایە لە رۆژی بلاوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی(وەقایعی کوردستان)دا جێبەجێ دەکرێت.

محمد قادر عبدالله
(د. کەمال کەرکووکی)
سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق

هۆیە پێویستەکانی دەرچوواندنی

لەبەر ئەوەی کە هەرێمی کوردستان ـ عیراق، هەرێمێکی کشتوکاڵییەو، لە سەرچاوەکانی ئاودا دەوڵەمەندەو، لەبەر گرنگیی ئاویش لە زۆربەی بوارەکانی ژیان و، لەبەر ئەوەش کە رۆڵێکی گەورەی لە گەشەپێدانی ئابووریدا هەیەو، بەو مەبەستەش کە بەروبوومی کشتوکاڵ پەرەبسێنێ و چاکتر بکرێت و، چارەسەری تەواو بۆ ئەو گرێ و گۆڵانە بدۆزرێتەوە کە رێگا لە چاکتر بەکارهێنانی سەرچاوەکانی توانستی سروشتی و ماددی و بەشەری سەرچاوەکانی ئاو لە هەرێمدا دەگرن و، بەمەستی رەخساندنی کەش و هەوای لەبار بۆ بنیادنانەوەی ژێرخانی هەردوو کەرتی کشتوکاڵی و ئاوو، وەدیهێنانی خۆکیفایەتی(الاکتفاء الذاتي) لە سەبەتەی خۆراك و، دابینکردنی ئاسایشی خۆراك و ئاوو، بووژاندنەوەی دێهات و گوندەکان و، لەبەر ئەوەش کە وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتی سەرچاوەکانی ئاو کران بە یەك وەزارەت بە ناوی(وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو)و، لەبەر ئەو گۆڕانکارییانەش کە لە پێکهاتەکەیدا روویان دا، ئەم یاسایە دانرا.

تێبینی: ئەم یاسایە بەبریاری ژمارە 6 ی سالی 2010 لەلایەن بەرێز سەرۆکی هەرێمی کوردستانەوە دەرچوێنرا.